EDUSKUNTA
Sosiaali- terveysvaliokunta
stv@eduskunta.fi

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA 12.3.2024 / HE 2/2024 vp
Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Asiantuntijalausunto: Markku Pekurinen, tutkimusprofessori (emeritus), DPhil (economics)

Lakiesitys yhtenäistää ja selkeyttää hyvinvointialueiden ohjausta

1. Lakiesityksen tavoitteena on ”… yhtenäistää ja selkeyttää hyvinvointialueiden valtion ohjausta, jotta voidaan varmistaa yhdenvertaisten ja laadukkaiden palveluiden toteuttaminen hyvinvointialueilla sekä hillitä kustannusten nousua ja edistää kustannusvaikuttavuutta. Lisäksi tavoitteena on selkeyttää valtiovarainministeriön tehtäviä ja roolia hyvinvointialueiden ohjauksessa sekä varmistaa, että hyvinvointialueiden ohjaus on yhteensopivaa valtioneuvoston asettamien talous- ja finanssipoliittisten tavoitteiden kanssa.”

2. Esitys selkeyttää ja virtaviivaistaa hyvinvointialueita koskevaa lainsäädäntöä ja ohjausta. Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämislaeista siirretään relevantteja määräyksiä ja säädöksiä hyvinvointialuelakiin (mm. valtakunnalliset tavoitteet, neuvottelukunnat, ministeriöiden ja hyvinvointialueiden väliset neuvottelut). Tämä on perusteltua, koska hyvinvointialueilla ei näillä näkymin tule olemaan muita tehtäviä sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen lisäksi.

Lakiesitys muuttaa olennaisesti valtiovallan lähestymistapaa sosiaali- ja terveydenhuoltoon ja pelastustoimeen

3. Lakiesitys muuttaa olennaisesti valtion näkökulman sosiaali- ja terveydenhuoltoon ja pelastustoimeen. Valtiovarainministeriön rooli hyvinvointialueiden ohjauksessa vahvistuu ja korostuu. Valtiovarainministeriölle annetaan keskeinen tehtävä hyvinvointialueiden ohjauksen yhteensovittamisessa.

4. Valtion ohjauksen terästäminen, selkeyttäminen ja keskittäminen on sinänsä myönteistä ja tavoiteltavaa, koska valtio rahoittaa pääosin (lisäksi asiakasmaksut) hyvinvointialueiden toiminnan.

5. Hyvinvointialueiden ohjauksen keskittäminen valtiovarainministeriöön voi valtion ajankohaisten talousongelmien kannalta olla väliaikaisesti perusteltua, muttei hyvinvointialueiden (= soten) pitkän aikavälin toiminnan kannalta kaikin osin välttämättä onnistunut ratkaisu.

6. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen valtakunnan tason sisällöllinen ohjaus ei ole valtiovarainministeriön ydinosaamista, toiminnan syvä, sisällöllinen osaaminen löytyy muualta (sosiaali- ja terveysministeriö, sisäministeriö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos).

7. Valtiovarainministeriöön hiljattain perustettu uusi ohjausosasto vastaisi muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen valtakunnallisten tavoitteiden valmistelusta ja niihin liittyvistä esittelyistä. Talousministeriölle asetettaisiin hyvin vaativia tehtäviä sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen sisällöllisten tavoitteiden valmistelussa. Tämä vaikuttaa sangen nurinkuriselta. ”Rahaministeriö ohjaamassa vanhustenhuollon palveluverkon kehittämistavoitteita”.

8. Valtion ohjauksen keskittäminen esimerkiksi valtioneuvoston kansliaan saattaisi olla hyvinvointialueiden toiminnan kannalta neutraalimpi ja perustellumpi vaihtoehto kuin ohjaamisen keskittäminen valtiovarainministeriölle.

Finanssipoliittiset tavoitteet nousevat ohjauksessa etusijalle ohi sisällöllisten tavoitteiden

9. Lakiesitys korostaa ohjauksen yhteensopivuutta valtioneuvoston asettamien talous- ja finanssipoliittisten tavoitteiden kanssa. Tämä on sinänsä asiallinen ja relevantti tavoite. Sisällöllisten ja taloudellisten tavoitteiden suhde kääntyy kuitenkin päälaelleen.

10. Finanssipoliittiset tavoitteet nousevat valtionohjauksessa keskeiseen asemaan. Sosiaali- ja terveydenhuolto ja pelastustoimi nähdään keinoina finanssipoliittisten tavoitteiden toteuttamiseksi. Perinteisesti Suomen ikääntyvää väestöä koskevat konkreettiset terveyttä ja hyvinvointia koskevat sosiaali ja terveyspoliittiset tavoitteet ovat olleet valtionohjauksessa ensisijaisia. Lakiesityksen myötä ne jäävät finanssipoliittisille tavoitteille alisteisiksi.

11. Hyvinvointialueiden käynnistämisvaiheessa syntynyt rahoituksen alijäämä murentaa taloudellisen ohjauksen uskottavuutta ja tehokkuutta, riippumatta siitä mikä ministeriö ohjausta koordinoi. Valtiovallan on joka tapauksessa turvattava hyvinvointialueille väestön palvelutarpeiden edellyttämä riittävä rahoitus.

12. Hyvinvointialueiden ohjauksen päävastuun siirtäminen valtiovarainministeriölle ei ratkaise hyvinvointialeuiden käynnistämisvaiheen keskeisintä ongelmaa eli rahoituksen riittävyyttä[1].

13. Onkin ilmeistä, että ellei rahoituksen tason riittävyyttä ratkaista uskottavasti, hyvinvointialueiden rahoitusmallin uskottavuus ja sitä kautta ohjauksen teho rapautuu nopeasti. Tämä riippumatta siitä, mikä ministeriö kantaa päävastuun hyvinvointialueiden ohjauksesta.

Helsingissä 11.3.2024

Markku Pekurinen, tutkimusprofessori (emeritus), DPhil (economics)
markku@pekurinen.com

[1] Kunnilta hyvinvointialueille siirtynyt rahamäärä ei selvästikään ole vastannut siirtyneiden toimintojen todellisia kustannuksia. Valtionrahoituksen tason määräytymistekijät eivät myöskään kaikilta osin vastaa palvelutarpeiden ja kustannusten todellista kehitystä. Rahoituksen jakoperusteet hyvinvointialueille toiminevat pääosin asianmukaisesti ja odotetusti.